

บทบาทของผู้สอนในการจัดการสอน

สอณากรคุณธรรม จริยธรรม

ชัชชญา พิระธรณิศร์

ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต
จังหวัดปทุมธานี

ใขณะที่คนทั่วไปมักเข้าใจว่า การศึกษา หมายถึง การเรียนทางด้านวิชาการ เพื่อให้คน มีความพร้อมสำหรับการทำงานประกอบอาชีพ เท่านั้น แต่ผู้สอนทั้งหลายต่างทราบดีว่า "การศึกษา" มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตและสังคม การศึกษา ทุกศาสตร์สาขา สามารถพัฒนาคนให้เกิดปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นแกนกลางของการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ จนทำให้เข้าสู่ดุลยภาพสูงสุดแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน กลายเป็น *มนุษย์ที่สมบูรณ์* มีความรู้ มีความคิด ดำเนินชีวิตที่ตั้งงาม มีสัมพันธภาพที่ดีกับ ทั้งมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การที่ผู้สอน ในที่นี้ขอใช้คำว่า "ครู" จะสร้างคนให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์และมีคุณค่าได้นั้น ครูต้องมี บทบาทในการหล่อหลอมให้ผู้เรียน หรือ "ลูกศิษย์" เป็นทั้งคนเก่งและคนดี คือนอกจากจะประสิทธิ์ ประสาทสรรพวิชา เพื่อหล่อหลอมให้เขาเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเชิงวิชาการ และวิชาชีพ รวมทั้ง มีความรอบรู้เท่าทันในสิ่งรอบตัวแล้ว ครูยังต้องมี บทบาทในการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้ลูกศิษย์มีจิตใจที่ตั้งงาม รู้จักผิดชอบชั่วดี มีการใช้ วิจารณญาณคิดวิเคราะห์และตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง บนบรรทัดฐานทางศีลธรรมของสังคมไทยและสังคม โลก

คำว่า บทบาท (Role) ความหมายโดยทั่วไป หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ผู้อื่นคาดหวังว่าจะต้องแสดงออกให้สอดคล้องเหมาะสมกับ ตำแหน่งหน้าที่การงานของบุคคลนั้น

คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา กำหนดลักษณะและบทบาทที่พึงประสงค์ของครูไว้ 13 ประการ โดยแยกออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

1. บทบาททั่วไป

- 1.1 ใฝ่รู้และศรัทธาในอาชีพ
- 1.2 กล้าแสดงออก
- 1.3 อยู่ในกรอบของศีลธรรม
- 1.4 ขยันและอดออม

2. บทบาทต่อผู้เรียน

- 2.1 ฝึกความคิดริเริ่ม
- 2.2 ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม
- 2.3 จัดช่องว่างระหว่างครูและลูกศิษย์
- 2.4 ส่งเสริมความถนัดของศิษย์
- 2.5 ปลูกฝังคุณธรรม

3. บทบาทต่อสังคม

- 3.1 ร่วมกิจกรรมของชุมชน
- 3.2 สนใจงานอาชีพในชุมชน
- 3.3 ส่งเสริมอาชีพแบบประชาธิปไตย
- 3.4 ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม

ตามทัศนะของ
ท่านพุทธทาสภิกขุ
บทบาทหน้าที่ของ "ครู"
คือผู้นำทางวิญญาณทั้งแก่บุคคลและสังคม กล่าว
คือ ครูจะต้องสอนให้รู้จักความรอดที่แท้จริง นั่นคือ
การดับทุกข์ ครูจะต้องสอนให้รู้จักความสุขที่แท้จริง
คือการบริหารชีวิตและการใช้ชีวิตให้เกิดประโยชน์
สุขมากที่สุดแก่ตนเองและผู้อื่น อีกทั้งครูจะต้อง
สอนให้รู้จักหน้าที่ที่แท้จริงและมีความสุขในการทำ
หน้าที่

นอกจากนี้ ศ.ดร.ไพฑูริย์ สินลารัตน์ ได้
กล่าวถึงลักษณะบทบาทของครูไว้ 3 ประเด็น คือ

1. Mediocre Teacher Tells คือ ครู
ธรรมดา ทำหน้าที่ในการบอก
2. Good Teacher Explains คือ ครู ดี
ทำหน้าที่อธิบายอย่างดีและ
สร้างสรรค์
3. Great Teacher Inspires คือ ครูที่ดี
ยิ่งกว่า สามารถจุดแสงสว่างในดวงใจ
ของผู้เรียนให้โชติช่วงได้

บทบาทของครูในการสอนสอดแทรก คุณธรรม จริยธรรม

การสอนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ผสม
ผสานกับการสอนเนื้อหาวิชาการนั้น มีส่วนประกอบ
หลายด้านที่ต้องให้ความสำคัญ รวมทั้งต้องมีการ
สรรหารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมกับลักษณะ
ธรรมชาติพื้นฐานของแต่ละสาขาวิชา ซึ่งมีคุณ-
ลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างกันไป แต่โดยรวมแล้ว
บทบาทของครูในการสอนสอดแทรกคุณธรรม
จริยธรรม คือ

สร้างการเรียนรู้แบบกัลยาณมิตร

การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ในแบบ
กัลยาณมิตร เป็นพื้นฐานสำคัญต่อการจัดการสอน
สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ให้ประสบความสำเร็จ การที่ครูวางตัวให้ลูกศิษย์อยากเข้าใกล้ได้
ตลอดเวลา เป็นที่ปรึกษาที่ดี แนะนำแนวทางที่ถูกต้อง
ให้ช่วยและกำลังใจกับลูกศิษย์ และแสดงออกถึง
ความรัก ความห่วงใย ความหวังดี ต่อลูกศิษย์อย่าง
จริงใจ จะทำให้เขาสามารถสัมผัสได้ และยอมเปิดใจ
รับในสิ่งต่างๆ ที่ครูต้องการถ่ายทอดและปลูกฝัง
โดยไม่เกิดข้อกังขาหรือต่อต้าน

กระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี

ครูต้องวางตัวอย่างเหมาะสมสอดคล้อง
กับบทบาทและสถานการณ์ รวมทั้งต้องพัฒนาตน
ให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีพฤติกรรมการแสดงออกเป็น
ที่น่านับถือเคารพเลื่อมใสศรัทธา มีคุณลักษณะของ
การเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ที่ชัดเจนเป็นที่
ประจักษ์ได้

มีการอบรมสั่งสอนอย่างถูกวิธี โดยมุ่งเน้น
วิธีการสอนตามแนวทางของนักจิตวิทยามนุษยนิยม
(Humanistic Psychology) 4 ประการ คือ

1. เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียน
เป็นผู้กระทำและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และ
ประสบการณ์ต่างๆ ที่จะนำมาซึ่งการเรียนรู้และ
พัฒนาตนเต็มที่ตามศักยภาพของตน
2. เน้นความสำคัญของกระบวนการ
(Process) ของการเรียนรู้
3. บรรยากาศในการเรียนการสอนจะต้อง
อบอุ่นสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและลูกศิษย์
4. การจัดบรรยากาศของห้องเรียนให้
ส่งเสริมความอยากรู้อยากเห็นและเลือกวิธีการเรียน
ที่เรียนรู้เองด้วยการค้นพบจนตกผลึก (Crystal-
Based) หรือเรียกอีกอย่างว่า ผลึกแห่งปัญญา
(Wisdom Crystallization)

สร้างกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

จัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เหมาะสม ในการส่งเสริมให้ลูกศิษย์เกิดจิตสำนึก และมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการมีคุณธรรม จริยธรรม จากประสบการณ์ของผู้เขียน การจัดกิจกรรมการสอนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม สามารถทำได้หลากหลายรูปแบบ อาทิเช่น การจัดค่ายคุณธรรม โดยกิจกรรมหลักในการเข้าค่าย คือ การฝึกให้ลูกศิษย์บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ การสอนสวดมนต์นั่งสมาธิ การจุดเทียนรวมใจให้น้อมรำลึกถึงพระคุณพ่อแม่ครูอาจารย์ รู้จักการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีการทำงานเป็นทีม นอกจากการจัดค่ายคุณธรรมแล้ว ยังมีการจัดโครงการ ETH(Ethics) Music Award โดยให้นักศึกษาแบ่งกลุ่มและนำเนื้อหาที่เรียนในรายวิชามาสรรูปแต่งเป็นเนื้อเพลง และมีการแสดงประกอบบนเวที ส่วนกิจกรรมที่จัดเป็นประจำตลอดภาคการศึกษาคือ การทำสมุดบันทึกความดี และการนั่งสมาธิร่วมกันทุกวันพุธ เหล่านี้เป็นต้น

ปัญหาในการจัดการสอนโดยสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม

ในปัจจุบัน การสอนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมของครูโดยทั่วไปพบว่ามีปัญหาในประเด็นต่างๆ ได้แก่

1. ครูส่วนใหญ่ยังใช้วิธีการสอนแบบบรรยายมากกว่าวิธีอื่น
2. ขาดการจัดกิจกรรมประกอบการสอน และการใช้อุปกรณ์การสอน
3. ครูส่วนใหญ่ขาดการอบรมวิธีการสอนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม
4. ครูยังขาดความรู้ในเนื้อหาต้นคุณธรรม จริยธรรม
5. การวัดผลมุ่งการให้คะแนนมิได้ให้ความสนใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ประเด็นปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนเพื่อมุ่งเน้นการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม แก่ลูกศิษย์ให้บรรลุความสำเร็จนั้น ครูต้องใช้กิจกรรมและอุปกรณ์การเรียนการสอนรูปแบบต่างๆ มาผสมผสานนอกเหนือจากการบรรยายเพียงอย่างเดียว

ทั้งนี้ ปัญหาสำคัญอีกประการได้แก่ การที่ครูยังขาดองค์ความรู้และเนื้อหาการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งยังขาดทักษะเกี่ยวกับเทคนิคการจัดการสอนโดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งสามารถปรับปรุงพัฒนาได้โดยการจัดให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ ผ่านกระบวนการฝึกอบรมสัมมนา หรือผ่านวิธีการอื่นๆ

ประการสุดท้ายคือ เรื่องการวัดผล ซึ่งคงต้องมีการปรับเกณฑ์การพิจารณาใหม่ โดยต้องให้ความสำคัญร่วมกันทั้งในส่วนของคะแนนสอบและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในเชิงบวกของผู้เรียน เพราะการที่ผู้เรียนได้คะแนนดีในรายวิชานั้นหมายถึงเขาเรียนเก่ง แต่ไม่ได้หมายถึงเขาเป็นคนดีด้วย ดังนั้นหากครูสอนมุ่งหวังให้ลูกศิษย์เป็นทั้งคนเก่งและคนดี ต้องมีการจัดสรรสัดส่วนการให้คะแนนใหม่ให้เกิดความสมดุลกันระหว่างสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนรู้และการแสดงออกทางพฤติกรรม

นอกจากนี้ ในการจัดการสอนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ครูยังต้องคำนึงถึงหลักการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสอดคล้องในทุกๆด้านกัน ซึ่งประกอบด้วยการพัฒนาคนใน 3 ด้านด้วยกัน คือ

ด้านที่ 1 ด้านพฤติกรรม คือด้านการที่แสดงออกต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยพฤติกรรมทางกายและวาจา โดยผ่านสัมผัสทั้ง 4 (ตา หู จมูก ลิ้น กาย)

ด้านที่ 2 ด้านจิตใจ ถ้าใจมีความสุข จิตใจก็สบายใจเป็นอย่างไร พฤติกรรมก็เป็นอย่างนั้น การแสดงพฤติกรรมเป็นไปตามความตั้งใจและแรงจูงใจ โดยเกี่ยวข้องกับสภาพจิตใจว่ามีคุณธรรมหรือมีกิเลส มีความชั่วร้าย ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกจะสอดคล้องกัน

ด้านที่ 3 ด้านปัญญา คือความรู้ ความเข้าใจ การใช้เหตุผล

ทั้ง 3 ด้านนี้ คือบูรณาการที่แท้จริงของการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่แท้จริงแบบองค์รวม

สรุปสังคาย

ครู คือ ผู้นำแสงสว่างทางศีลธรรม บทบาทที่สำคัญต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม นั้น เริ่มต้นจากการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่นเป็นกันเอง ทำให้ลูกศิษย์กล้าที่จะเข้ามาหาและเปิดใจยอมรับ วางตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีการอบรมสั่งสอน โดยยึดหลักผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้และการค้นพบด้วยตนเอง ในส่วนของการประเมินผล ต้องให้ความสำคัญกับพฤติกรรมควบคู่กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้นอกจากนั้นต้องรู้จักเลือกรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ที่เหมาะสมสอดคล้องกับธรรมชาติของรายวิชาที่สอน

ในปัจจุบันปัญหาด้านพฤติกรรมและการแสดงออกของเยาวชนในทางที่ไม่ถูกไม่ควรขยายวงกว้าง นำไปสู่ปัญหาสังคมด้านอื่นๆ อีกมากมาย และนับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น จึงเป็น

ปัญหาเร่งด่วนที่ทุกฝ่ายต้องตระหนักและหันมาให้ความสำคัญร่วมกันในการแก้ไข การที่สถาบันการศึกษาให้ความสำคัญต่อการมุ่งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนเป็นอีกแนวทางหนึ่ง ที่จะช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งผู้ที่มีบทบาทหลักในการช่วยเหลือพ่อแม่ผู้ปกครองก็คือแม่พิมพ์ พ่อพิมพ์ของชาติทั้งหลายนั่นเอง

บรรณานุกรม

- สุรางค์ โค้วตระกูล.(2533). จิตวิทยาการศึกษา.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โยธิน ศันสนยุทธรและคณะ.(2533).จิตวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ส่งเสริมวิชาการ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2550). การศึกษาทั่วไปเพื่อสร้างบัณฑิต. กรุงเทพฯ: สุภาวนิชาการพิมพ์.
- ตะวันธรรม. (2551). ฉันจะเป็นแสงสว่างให้กับเธอ. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์(1977).